

Head emakeele sõbrad,
mu daamid ja härrad.

Soovin kõigile, nii teile siin saalis kui kogu Eesti rahvale ilusat emakeelepäeva. Seda öeldes kinnitan, et mistahes keele nii sõnas kui kirjas hästi ja õigesti kasutamine, selle keele kaitsmine ja arendamine eeldab keele head valdamist, selle õppimist ja professionaalset õpetamist.

Ajal, mil eesti keele ametlik leviala ulatub Eesti Vabariigi territooriumi kõrval Brüsseli ja Strasbourgi kaudu tervesse Euroopa Liitu, ei peaks me enam väga palju rääkima oma emakeele ametlikust staatusest.

De jure on sellega kõik korras. Mitte kunagi varem pole eesti keel seisnud nii kindlalt ja nii kõrgel.

Miks aga löövad keeleinimesed ja teised häirekella, et me eesti kirjakeele oskus kui Eesti kultuurrahvaks olemise alus võiks olla praegusest kindlam?

On see ehk kitsas filoloogiline mure? Et keeleinimeste töö ongi keele pärast muretsemine.

Kaugel sellest. Kui Tallinna Ülikooli keeleteadlased viisid paar aastat tagasi läbi üliõpilaste keeleoskuse uuringu, jõudsid nad kaunis kurva järelduseni:

eesti kirjakeelt valdab vabalt 60 protsenti esmakursuslastest, funktsionaalne kirjaoskus on aga hea või vähemalt rahuldav vaid 49 protsendil.

Professor Martin Ehala järeldust võisime lugeda Õpetajate Lehest:

"Funktsionaalne keeleoskus mõjutab kõigepealt õppimise edukust ja seejärel tööalast toimetulekut suuremal osal erialadest. Nii võib arvata, et lõppkokkuvõttes määrab see pädevus üldise toimetuleku ja edukuse ühiskonnas. Et ligi kolmandik tudengeist seda laadi ülesannetega hätta jääb, näitab, et neil ei ole ülikoolis õppimiseks vajalikke keelelisi eeldusi välja kujunenud."

Head keelesõbrad,

mitte kunagi varem pole eesti keeles nii palju kirjutatud kui praegu. Ma ei pea silmas vaid eestikeelseid raamatuid ja muid trükiseid, mida toodetakse igale maitsele ja majanduskriisile vaatamata endiselt kogu Eesti ajaloo suurimas koguses.

Meil pole kunagi varem olnud koolides ja ülikoolides kasutada nii palju eestikeelseid õpikuid ja muud õppematerjali kui praegu.

Lisame siia kõrvale kirjasõnalise virtuaalmaailma kogu selle mitmekesisuses. Eestlane kirjutab ja järelikult ka loeb praegu rohkem kui kunagi varem.

Milles siis asi?

Selle näilise rikkuse ja kirjasõna vohamise kõrvalsaadusena pole meie silmade ees iial varem olnud seesuguses koguses halba ja vigast kirjakeelt. Sellist eesti keelt, mida Alliksaare, Alveri ja Viidingu austajad mitte kuidagi omaks pidada ei saa.

Kuid see on keel, mida arvutivõrkudesse igaveseks ajaks säilima paiskavad ka paljud need, kellel õigekirja ja mõtteselgusega tegelikke raskusi pole. Sest internetis valitsev demokraatia näib seisvat kõrgemal keelenormist ja õigekeelsusest. Seal justkui võib.

Agaga minu meelest ei tohiks ega pruugiks asjadesse nii suhtuda.

Et paljud, eriti noored, veedavad suurema osa tekstidega töötamise ajast just seesuguse vaese ja vigase kirja pildi ees, siis pole täiesti alusetu ka hirm, et hea ja õige ning halva ja vigase keele piir esmalt hägustub, seejärel aga kaob. Ning eesti keel muutub peagi sama kihiliseks nagu paljud teised, palju suuremad keeled. Et on väheste kõneldav ja kirjutatav korrektne ja rikas kõrg-keel ning massiliselt vahv piiratud sõnavaraga nn massikeel.

Küsigem siinkohal, et kui suurele keelelisele kihistumisele peab vastu ühiskond, kellele keel on ühise identiteedi kõige võimsam tugisammas?

Kui faktid kinnitavad, et keeleline kihistumine ja aineiline kihistumine käivad käsikäes, siis leidub kuskil piir, mille ületamine hakkab ühiskonna kultuurilist kestlikkust ohustama.

Kui me laseme oma keelde tekkida lõhel, nagu see oli Eliza Doolittle'i ja professor Higgins'i vahel Bernard Shaw "Pygmalioni" alguses, siis küsigem ka:

kas ja kust meil on võtta iga Eliza jaoks oma Higgins, et tekkinud lõhe aiapeo alguseks jälle ära paigata?

Ma kaldun arvama, et eesti keele leviala ja rääkijate hulka arvestades on seesugune areng eesti keelele pikemas ajavaates sama halb kui majanduslikku ebavõrdsust tähistava Gini koefitsiendi kasv me sotsiaalsele kestlikkusele.

Mu daamid ja härrad.

Kindlasti võivad paljud nüüd väita, et meile kõikjalt vastu vaatab vigane ja vaene kirjutatud eesti keel on ikka eelkõige mõtete peegel. Et virtuaalmaailmast, aga üha enam ka paberilt vaatab vastu mõtete nappus ja lamedus.

Jah, sellelgi on oma osa. Teisalt seisame silmitsi elu paratamatusega, mille märksõnadeks on kiirenenud elutempo koos tehnika arengu ja mobiilsete suhtlusvahendite kasutajaskonna plahvatusliku suurenemisega.

Veel sadakond aastat tagasi peeti kirja koostamist ja vormistamist omaette kirjandusvormiks, mille kallal pikki õhtuid ja mõnel juhul koguni päevi vaeva nähti. Tänapäev kirjaliku suhtlemise tempo on võrreldamatult kiirem, eesmärgiks on sõnumi võimalikult kiire kohaletoomine ning sisu ja mõtete selguse viimistlemine seetõttu kannatab.

Mu meelest pole mõtet tehnika arengu ja rahva vaba aja eelistuste vastu võidelda. Aga me võiksime nüüdsest mõelda, kuidas elu paratamatusega parimal kombel toime tulla ning samal ajal kirjakeelt vaesumise eest veidigi kaitsta.

Pakun arutamiseks kaks ideed, mida ei saa üldsegi originaalseteks pidada.

Esiteks võiks me erinevate astmete haridussüsteem panna üha enam rõhku kirjaliku eneseväljenduse õpetamisele kodutööde ning klassi- ja seminaritööde tasemel. Tean omast käest, kui hästi aitab mõtteid korrastada nende kirja panemine. Arutluskäigu loogikat saab ikka paberilt või arvutiekraanilt kontrollida.

Tartu Ülikooli rektor Alar Karis tõstatas eelmisel nädalal Postimehes teema, mis paraku jäi õpetajate ja neid toetavate streikijate varju. Rektor kirjutas, et kõrgkoolides on levinud variautorite kasutamine. Et kirjatööd mitte oskavad üliõpilased maksavad kursuse- ja bakalaureusetöö eest neile, kes lisaks teema mõningasele tundmisele valdavad ka kirjutamise kunsti.

Minu hinnangul on tegemist tõsise probleemiga, mille käigus petetakse esmalt ülikooli, seejärel mõnda aega võimalikku tööandjat, ent lõpuks siiski eelkõige iseennast. Varem või hiljem selgitab elu ise välja kõrgharitud spetsialisti tegeliku väärtuse.

Aga seesugust petuskeemi ei saaks tekkida, kui iga üliõpilane peaks esimesest kursusest alates pidevalt ja väga palju kirjutama. Ühtaegu õpiks ta oma mõtteid süsteemselt kirja panema.

Teisalt oleks aga õppejõul võimalik olla kursis iga üliõpilase vaimsete võimetega. Kellelki teiselt ostetud töö torkaks vähevõimeka üliõpilase puhul kohe silma ja valemängijad saadaks kätte.

See on mõistagi võimalik vaid juhul, kui me ülikoolis taastuvad normaalsed suhtarvud õpetajate ja õppijate vahel. Massiauditooriumides ja –kursustel ei jõua õppejõud kõigi nimesidki selgeks õppida, rääkimata siis käekirjast ja mõttemaailmast.

Teine idee puudutab peaaesjalikult tehnikat. Uue aja kirjatehnikat. Paljud psühholoogid on empiirilisel tõestanud, et vigast kirjakeelt põhjustab käe ja sõrmede liikuvuse suhteline aeglus võrreldes mõttelennuga, ehk lihtsamini öeldes: sõrmed ei jõua mõttele järele.

Me ei pea mõtet aeglustama, vaid hoopis kätt kiirendama. Tänapäeval kirjutatakse 99 protsenti tekstist erinevat sorti klaviatuuride abil. Lapsed õpivad tänapäeval lugema ja kirjutama arvuti taga istudes.

Teksti sisestamise võttestikul on ilus eestikeelne ja vanamoeline nimi – tippimine; sõna, mida tänased noored kasutavad küll hoopis teises tähenduses.

Tippimine selle sõna õiges tähenduses märgib oskust pimesi, kümne sõrmega, õigesti ja väga kiiresti oma mõtteid kirja panna. Paraku pole ma kuulnud, et tänastele lastele ja noortele seda eluvajalikku oskust kuidagimoodi süsteemselt õpetatakse.

Et aga tänased lapsed niikuinii just arvuti taga kirjutama ja lugema õpivad, siis võiks ju tippimise tarvis välja töötada spetsiaalsed ja just eesti keelele toetuvad tarkvaraprogrammid.

Head keelesõbrad,

me ei tea täpselt, kuhu areneb maailm ja mis suunas kulgeb eesti keele edasine elu. Me ei ole

selle ainumääravad. Mida me aga kindlasti saame teha, on see, et me ise ei veereta takistusi selle arengu teele ega jää maha tehnoloogilistest muutustest, mis me keelekeskkonda niikuinii mõjutavad.

Ma tänan teid, head eesti keele kaitsjad, valvurid, edendajad ja hoidjad. Me emakeel elab ja areneb.

Hoiame kokku, käime ajaga kaasas ja nii leiame kõige tõhusama viisi, et ka selle maa keel võiks kõige rikkamal viisil kõlada ja kirja teel oma igavest elu elada. Ma tänan teid ja tänan tähelepanu eest.